

2024, 13 (4), 139-163 | Araştırma Makalesi

Öğretmenlerin Dijital Vatandaşlık Kavramına Yönelik Algıları: Nitel Bir Analiz

Münevver Çetin ¹

Gizem Yıldız Baklavacı ²

Öz

İnternetin insanlar ve toplumlar üzerinde yarattığı etki vatandaşlık kavramını dijital ortama taşıması ve dijital vatandaşlık kavramı ortaya çıkmıştır. Teknoloji kullanım becerilerini de içine alarak dijital ortamda sorumluluk bilinciyle etik ve evrensel kurallar çerçevesinde hareket etmeyi de gerektiren dijital vatandaşlık, alt boyutları ile birlikte incelenmektedir. Bu çalışmada öğretmenlerin dijital vatandaşlık kavramına yönelik algılarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseninin kullanıldığı bu çalışmada lisansüstü eğitim almış veya almakta olan 14 öğretmenden yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak belli temalar altında kodlanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin dijital vatandaşlığın dokuz alt boyutu ile ilgili tanımlarla örtüşür şekilde görüşler belirttikleri anlaşılmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler, dijital erişim boyutunda farklı amaçlarla internete erişim sağladıklarını ve dijital ortamları en çok kişisel ve mesleki gelişimleri için kullandıklarını ifade etmektedirler. Öğretmenler, dijital etik ihlalleri konusunda farkındalık sahibidir ve bu konuda önlem almak için çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. Dijital hukuk haklarına dikkat eden öğretmenler, özel hayatın gizliliği, ifade özgürlüğü ve siber zorbalık gibi konuların hukukla korunduğunu bilmektedirler. Araştırmanın bir başka sonucu ise öğretmenlerin dijital iletişim içerisinde aktif şekilde bulduklarıdır. Sosyal medya uygulamaları, yazışma uygulamaları, video konferans uygulamaları ve e-posta yoluyla iletişim kuran öğretmenler, dijital dünyada etkin bir şekilde yer almaktadır. Dijital ortamlarda alışveriş yapmayı tercih eden öğretmenler, dijital güvenlik konusunda da bilinçlidirler. Öğretmenler dijital ortamlarda sorumluluk bilinci ile hareket ettiklerini, başkalarının haklarına saygılı olunmasının önemini ve başkalarının haklarına saygılı olunmaması durumunda hissettikleri rahatsızlıkları vurgulamışlardır. Ayrıca katılımcı öğretmenlere göre özellikle dijital okuryazarlık, dijital etik ve dijital sağlık konularında öğrenci ve öğretmenlere yönelik eğitime ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Vatandaşlık, Öğretmenler, Dijital Vatandaşlık Boyutları

Çetin, M., & Yıldız Baklavacı, G. (2024). Öğretmenlerin Dijital Vatandaşlık Kavramına Yönelik Algıları: Nitel Bir Analiz. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 13(4), 139-163. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1514446>

Geliş Tarihi	11.07.2024
Kabul Tarihi	22.10.2024
Yayın Tarihi	25.10.2024
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

1 Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, mctetin@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1203-9098

2 Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, gizemyildizbaklavaci@gmail.com, ORCID: 0009-0005-6815-2646

2024, 13 (4), 139-163 | Research Article

Teachers' Perceptions Towards the Concept of Digital Citizenship: A Qualitative Analysis

Münevver Çetin¹

Gizem Yıldız Baklavacı²

Abstract

The impact of the Internet on people and societies has brought the concept of citizenship to the digital environment and the concept of digital citizenship has emerged. Digital citizenship, which also requires acting within the framework of ethical and universal rules with a sense of responsibility in the digital environment, including technology use skills, is being examined together with its sub-dimensions. In this study, it is aimed to examine the perceptions of teachers towards the concept of digital citizenship. In this study, which uses the phenomenology design, one of the qualitative research methods, data were collected from 14 teachers who have received or are currently receiving graduate education through a semi-structured interview form. The data obtained were subjected to content analysis and coded under certain themes. As a result of the research, it is understood that teachers express opinions in a way that coincides with the definitions related to the nine sub-dimensions of digital citizenship. According to the results of the research, teachers state that they provide access to the Internet for different purposes in the digital access dimension and use digital media mostly for their personal and professional development. Teachers are aware of digital ethics violations and resort to various methods to take measures in this regard. Teachers who pay attention to digital legal rights know that issues such as privacy of private life, freedom of expression and cyber bullying are protected by law. Another result of the research is that teachers are actively involved in digital communication. Teachers who communicate via social media applications, correspondence applications, video conferencing applications and e-mail are actively involved in the digital world. Teachers who prefer to shop in digital environments are also aware of digital security. Teachers emphasized that they act with a sense of responsibility in digital environments, the importance of respecting the rights of others and the discomfort they feel if the rights of others are not respected. In addition, according to the participating teachers, there is a need for education for students and teachers, especially in the areas of digital literacy, digital ethics and digital health.

Keywords: Digital Citizenship, Teachers, The Dimensions of Digital Citizenship

Çetin, M., & Yıldız Baklavacı, G. (2024). Teachers' Perceptions Towards the Concept of Digital Citizenship: A Qualitative Analysis, *Journal of the Human and Social Science Researches*, 13(4), 139-163. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1514446>

Date of Submission	11.07.2024
Date of Acceptance	22.10.2024
Date of Publication	25.10.2024
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

1 Prof. Dr., Marmara University, Atatürk Education Faculty, Department of Education Science, İstanbul, Türkiye, mctin@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1203-9098

2 PhD Student Marmara University, Institute of Education Science, Department of Education Management, İstanbul, Türkiye, gizemyildizbaklavaci@gmail.com, ORCID: 0009-0005-6815-2646

Giriş

Belirli bir sosyal, politik veya ulusal topluluğun vatandaşı olmaya vatandaşlık denir. Vatandaşlık kavramının içinde hem haklar hem de sorumlulukları taşıma mevcuttur. Kepenekçi (2013) vatandaşlığı, “*bir kişiyi devlete bağlayan uyrukluk (tabiiyet) bağı*” olarak tanımlamıştır. “Vatandaş” kavramının bağlamına baktığımızda ise sadece devlete bağlı birey olmak değil, devleti ve toplumu ilgilendiren konularda da etkin olmak anlamı taşıdığı görülmektedir (Kızılay, 2015).

Türk Dil Kurumu [TDK] (2014) “Dijital”i, “*verilerin bir ekran üzerinde elektronik olarak gösterilmesi*” olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre dijital kavramını “ekranda gördüğümüz her şey” olarak düşünebiliriz. Dijital olmayan verilerin de dijital ortama aktarılması mümkündür. Dolayısıyla dijital ortamda üretilen veya daha sonra dijital ortama aktarılan veriler bütünü sayesinde bireylerin ve toplumların yaşam biçimleri dijitalleşmeye başlamıştır (Vural, 2016).

Günümüzde sosyal, ekonomik, kültür ve eğitim hayatının önemli bir parçası dijital teknolojilerdir. Bankacılıktan finansa, iletişimden alışverişe, eğlenceden eğitime pek çok faaliyet çevrimiçi ortamda yapılabilmektedir. İnternet ve mobil teknolojilerin hızlı bir şekilde yaygınlaşmış ve dijital teknolojilerin günlük yaşamın önemli bir parçası hâline gelmiştir. Bu durumun dijital toplumların oluşmasının önünü açtığını söylemek mümkündür (Schou ve Hjelholt, 2018).

Herkesin yaşamını çevreleyen internet ve ona bağlı olarak gelişen teknolojiler, akıllı telefonlar, uygulamalar, sosyal ağlar, elektronik kitaplar, dergiler ve doğru ya da yanlış içerik sunan web sayfaları, bilginin fiziksel ortamlardan çıkarak bulut teknolojiyiyle erişilir hale dönüşmesi, kurulan iletişim ağının ve verinin sayılarla ifade edilemez büyüklüğe ulaşması, herkesin çevrimiçi ortamda istediği şeyi yayınladığı, istediği her şeyi yapabildiği bir ortam oluştuğunu söyleyebiliriz. İşte bu ortam ve bu ortamın insanlar ve toplumlar üzerinde yarattığı etki, vatandaşlık kavramının dijital ortama taşınmasını ve dijital vatandaşlık kavramının ortaya çıkmasının zorunlu kılmıştır. Dijital vatandaşlık, ‘internet ortamında etik ve evrensel kurallar çerçevesinde her türlü tehlikenin bilincinde hareket etmek’ olarak tanımlanabilir (Aydın, 2015). İlk olarak Mike Ribble ve Gerald Bailey tarafından 2004 yılında dile getirilen dijital vatandaşlık (Sarı ve Taşer, 2018), Mossberger vd., (2007) tarafından teknoloji kullanım becerilerine sahip olan dijital vatandaşların, aynı zamanda bu ortamı sorumluluk sahibi bir şekilde ve kuralların farkında olarak kullanması şeklinde tanımlanmıştır. En genel anlamıyla ‘dijital vatandaşlık’ kavramı, interneti düzenli olarak etik, eleştirel ve güvenli bir şekilde kullanma becerisidir (Aldemir ve Avşar, 2020). Dijital vatandaşlık, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yasal, güvenli, etik ve sorumlu bir biçimde kullanımını sağlayan davranışları çevrimiçi ortamda uygulamaktır (ISTE, 2007).

Bir başka tanıma göre dijital vatandaşlık, teknolojiyi yetkin bir biçimde kullanabilmekle beraber, dijital içerikleri anlayabilme, yorumlayabilme ve güvenilir olup olmadığını belirleyebilme, araştırabilme, içerik oluşturabilme, uygun araçlarla iletişim kurabilme, etik konular üzerinde eleştirel düşünebilme, çevrimiçi ortamda güvenli, saygılı ve sorumluluk sahibi olabilme şeklinde açıklanmıştır (Common Sense Media White Paper, 2011). Dijital vatandaşlığı tanımlamaya çalışırken üç ana sütun üzerinden gidilmektedir: aidiyet, bağlılık ve koruma. Dijital vatandaşlar dijital topluma aittir. Dijital vatandaşlar dijital topluma aktif olarak katılmak, ait olmak ve toplumla birlikte olmak için teknolojiyi

kullanırlar. Dijital vatandaşlık, insanlara dijital teknolojiden güvenli ve etkili bir şekilde yararlanma gücü verir (eTwinning, 2016).

Avrupa Konseyi (2017) ise dijital vatandaşlığı, dijital teknolojiler ve verilerle (yaratma, yayınlama, çalışma, paylaşma, sosyalleşme, araştırma, oynama, iletişim kurma ve öğrenme) yetkin ve pozitif bir ilişki ile ilişkilendirmektedir. Ayrıca bir yönüyle de dijital vatandaşlık, sosyal adalete kendini adanmış bireyler ve gruplar oluşturmak için politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve kültürler arası düzeyde yerel, ulusal, küresel topluluklara aktif ve sorumlu bir şekilde katılmak; resmî, gayri resmî ve yaygın ortamlarda yaşam boyu öğrenme sürecine dahil olmak ve insan onurunu ve insan haklarını sürekli olarak savunmaktır.

Uluslararası Teknolojik Eğitim Standardı (International Society For Technology in Education, [ISTE]), yürüttüğü çalışmalarla dijital vatandaşlığın unsurlarının ve boyutlarının belirlenmesi için çalışmakta ve öğrenciler, eğitimciler, eğitim liderleri ve koçların da dahil olduğu bütün gruplar için ISTE standartları geliştirmektedirler. Bu bağlamda öğrencilere dijital vatandaşlığı öğretmenin dijital ve fiziksel topluluklarındaki sorunları öğrenmek ve çözmek için teknolojiyi nasıl kullanacaklarını bilen, düşünceli, empatik dijital vatandaşlar olmalarına yardımcı olacak becerileri modellemek ve uygulamakla ilgili olduğu belirtilmiştir. Oluşturulan standartlar dahilinde dijital vatandaşlık yetkinlikleri dengeli, bilgili, dahil, bağlı ve dikkatli şeklinde sıralanmıştır (ISTE, 2023). Bu yetkinliklere biraz daha yakından baktığımızda *dengeli*, yani sağlıklı çeşitlilikte çevrimiçi etkinliklere katılan ve sanal ile fiziksel etkinlikler arasındaki zamanlarını nasıl önceliklendireceklerini bilen; *bilgili*, yani dijital medyanın doğruluğunu, perspektifini ve geçerliliğini değerlendiren ve dijital kaynaklardan bilgi düzenlemeye yönelik kritik beceriler geliştiren; *dahil*, yani birden fazla bakış açısını duymaya ve tanımaya, ayrıca çevrimiçi ortamda başkalarıyla saygı ve empati yoluyla iletişim kurmaya açık; *bağlı*, yani teknolojiyi ve dijital kanalları sorunları çözmek için ve aileleri ve topluluklarında iyilik için bir güç olarak kullanan; *dikkatli*, yani dijital eylemlerinin farkında ve çevrimiçi ortamda nasıl güvende olacaklarını ve başkaları için güvenli alanlar yaratacaklarını bilen bireyler hedeflemektedir (ISTE, 2023).

Dijital vatandaşlık kavramının içerisinde pek çok boyut yer almaktadır. Dijital vatandaşlık boyutları dijital etik, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital erişim, dijital ticaret, dijital hukuk, dijital güvenlik, dijital hak ve sorumluluklar ve dijital sağlık şeklinde belirlenmiş ve kabul görmüştür (Ribble, 2007). Bu boyutlar Okul Liderleri için Dijital Vatandaşlık El Kitabı - Çevrimiçi Olumlu Etkileşimleri Teşvik Etmek kitabında yeniden ele alınmış ve Ribble ve Park (2019) tarafından güncel haliyle şu şekilde açıklanmıştır:

Dijital erişim, teknolojinin ve çevrimiçi kaynakların adil dağıtımıyla ilgilidir. Öğretmenler ve yöneticilerin kendi toplulukları ve yalnızca okulda değil evde de kimlerin erişime sahip olup olamayacağı hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir. Eğitimcilerin dersler ve veri toplama için topluluğa ücretsiz erişim veya ev için kaynak sağlama gibi seçenekler sunması gerekir (Ribble ve Park, 2019).

Dijital ticaret, malların ve hizmetlerin (dijital mallar ve hizmetler dahil) elektronik olarak satın alınması ve satılmasıdır ve dijital alanda herhangi bir şekilde para alan, satan, bankacılık işlemleri yapan veya kullananlara yardımcı olacak araçlara ve güvenlik önlemlerine odaklanır (Ribble ve Park, 2019).

Dijital iletişim ve iş birliği, bilginin elektronik alışverişi ve ortaklaşarak yaratılmasıdır. Diğer kullanıcıların mesajı anlayabilmesi için tüm kullanıcıların düşüncelerini nasıl paylaşacaklarını tanımlamaları gerekir. Ribble ve Park (2019)'a göre teknoloji, dünyadaki yerlerini anlamaya çalışan öğrencilere, kendi seslerini bulmaları ve kendilerini ifade etmeleri için yardımcı olabilir.

Dijital etik, elektronik davranış standartlarını veya prosedürleri ifade eder ve dijital cihazları kullanırken başkaları hakkında düşünme süreciyle ilgilidir. Öğretmenler dijital görgü kurallarını sınıf kurallarının veya akademik hedeflerin bir parçası olarak dahil edebilir. İster sınıfta ister çevrimiçi olsun, başkalarının farkında olmak herkes için önemli bir fikirdir (Ribble ve Park, 2019).

Dijital okuryazarlık, teknolojiyi ve kullanımını anlama, uygulama sürecidir. Öğrenciler ne kadar iyi eğitilmiş veya "dijital açıdan akıcı" olursa, olumsuz yorumlar yapmak yerine başkalarını desteklemek gibi çevrimiçi ortamda iyi kararlar verme olasılıkları da o kadar artar. Dijital okuryazarlık, medya okuryazarlığı tartışmasını ve "sahte haberler"i gerçek haberlerden, iyi bilgileri kötü bilgilerden ayırma ve ardından öğrenilen becerileri uygulama becerisini içerir (Ribble ve Park, 2019).

Dijital sağlık ve refah, dijital dünyada fiziksel ve psikolojik refahı ifade eder. Teknoloji birçok fırsat ve keyif sağlar, ancak kullanımı kendimizin ve başkalarının ihtiyaçlarına göre nasıl bölümlere ayıracağımızı bilmek sağlıklı, dengeli bir yaşamın anahtarıdır (Ribble ve Park, 2019). Eğitimcilerin, özellikle birebir okullarda veya sınıflarda, öğrenciler için ne kadar ekran süresinin uygun olduğu sorusunu sormaları da dijital sağlık kapsamında gerekli görülmektedir.

Dijital hukuk, eylem ve eylemlerin elektronik sorumluluğunu ifade eder ve çevrimiçi dünyayla ilgili konuları ele alan kural ve politikaların oluşturulmasıyla ilgilidir. Tıpkı gerçek dünyada olduğu gibi çevrimiçi dünyanın da bu dijital cihazları kullananları zarardan koruyacak bir yapı oluşturması gereklidir. Siber zorbalık ve cinsel içerikli mesajlaşma gibi konularda okul kaynaklarından destek alınabilir (Ribble ve Park, 2019).

Dijital haklar ve sorumluluk, dijital dünyada herkese sunulan gereksinimler ve özgürlüklerdir. Dijital vatandaşlığın bu alanı, öğrencilerin kendilerine internete erişim ve çevrimiçi ürünlerin kullanımı gibi fırsatlar sağlandığında, yetişkinleri potansiyel sorunlar hakkında bilgilendirmek gibi başkalarına yardım etme konusunda da gayretli olmaları gerektiğini anlamalarına yardımcı olmakla ilgilidir. Eğitimciler, öğrencilerin hem çevrimiçi hem de gerçek dünyada başkalarını korumanın sahip olunması gereken temel beceriler olduğunu anlamalarına yardımcı olmalıdır (Ribble ve Park, 2019).

Dijital güvenlik ve gizlilik, güvenliği garanti eden elektronik önlemlerdir. Birçoğu kullanıcının en hassas ve özel bilgilerine erişim sağlamak için tasarlanmış virüsler, solucanlar ve diğer botlar, tıpkı bir hastalık gibi bir sistemden diğerine aktarılabilir. Okulda veya evde cihazları kullanırken saldırıları anlamak ve bunların farkında olmak ve bunların nasıl önlenebileceğini anlamak, bugün ve gelecekte önemli becerilerdir (Ribble ve Park, 2019).

Bu dokuz boyut Tablo 1'de gösterildiği gibi üç ana tema altında toplanmaktadır (Ribble, 2014):

Tablo 1. Dijital Vatandaşlığın Ana Temaları ve Unsurları

Temalar	Unsurlar
Saygı duyma	Dijital erişim (topluma tam elektronik katılım)
	Dijital etik (elektronik davranış veya prosedür standartları)
	Dijital hukuk (eylemler ve eylemler için elektronik sorumluluk)
Eğitme	Dijital iletişim (elektronik bilgi alışverişi)
	Dijital okuryazarlık (teknoloji ve teknolojinin kullanımı hakkında öğrenme ve öğretme)
	Dijital ticaret (elektronik alım satım)
Koruma	Dijital haklar ve sorumluluklar (dijital dünyada herkese tanınan özgürlükler)
	Dijital güvenlik (güvenliği garanti etmek için dijital önlemler)
	Dijital sağlık (fiziksel ve psikolojik esenlik)

Tablo 1'in oluşturulmasında www.digitalcitizenship.net 'ten esinlenilmiştir.

Al Zahrani (2015), çalışmasında Ribble'in varsayımlarına dayalı olarak tasarlayarak geliştirdiği ölçekte dijital vatandaşlığı üç alt ölçek ile ölçmüştür: Kendinize Saygı Duyun/Başkalarına Saygı Duyun, Kendinizi Eğitin/Başkalarıyla Bağlantı Kurun, Kendinizi Koruyun/Başkalarını Koruyun.

Fernandez-Prados vd. (2021) dijital vatandaşlığın çok boyutlu olması nedeniyle yapılan çalışmalarda aynı yapının ölçülmediğini söylemektedirler. Bazı ölçeklerin daha çok dijital yeterliliklere, bazılarının ise eleştirel ve aktivist yönere odaklanan iki farklı dijital vatandaşlık kavramının varlığına dikkat çekmektedirler.

İncelenen dijital vatandaşlık ölçek çalışmalarında ortaya çıkan bu durum dijital vatandaşlık kavramının ilgili boyutlarıyla birlikte derinlemesine incelenmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yapılan dijital vatandaşlık çalışmaları incelendiğinde çoğunlukla lisans öğrencileri bunlar içinde de öğretmen adaylarına, özellikle de sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik çalışmalar yapıldığı ve bu çalışmalarda dijital vatandaşlık düzeylerini ölçmeye yönelik tarama yöntemi tercih edildiği görülmektedir (Aslan ve Çakmak, 2018; Dere ve Yavuzay, 2019; Yılmaz ve Dogusoy, 2020; Çolak ve Öztürk, 2022; Karasu Avcı vd. 2021; Öztürk, 2021). Öğretmenlerle yapılan çalışmalarda da nicel yöntemlere daha çok yer verildiği anlaşılmaktadır (Türküresin ve Biçer, 2020; Arcagök, 2020; Sevinç vd. 2022). Yurtiçinde yapılan az sayıda nitel çalışmada araştırma grubu olarak öğretmen adaylarının tercih edildiği, görüşlerinin durum çalışması yoluyla incelendiği görülmektedir (Görmez, 2016; Kaya ve Kaya 2014; Özer, 2016). Bir yüksek lisans tez çalışmasında ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital vatandaşlıkla ilgili görüşleri ve uygulamaları incelenmiştir (Kilci, 2019). Dolayısıyla bu çalışmada öğretmenlerin dijital vatandaşlık kavramını nasıl algıladıklarına yönelik farklı branşlardan ve özellikle lisansüstü eğitimi olan öğretmenlerle görüşülmesi, öğretmenlerin dijital vatandaşlığa ilişkin görüşlerinin nitel bir yaklaşımla derinlemesine incelenmesi alanda yer alan bu boşluğun doldurulması yönünden önemli görülmektedir.

Dijital anlamda yaşanan bütün bu değişimlerin, gelecek nesillerin dijital ortamlardaki etkileşimlerini bilinçli bir şekilde gerçekleştirebilmeleri açısından eğitim ve dolayısıyla öğretmenler üzerine büyük bir sorumluluk yüklediği açıktır (Karaduman, 2011). Öğrencilerin genel olarak dijital bilgileri değerlendirme yeteneğini geliştirmek için öğretmenlerden yardım istediklerini göstermiştir (Hatlevik ve Hatlevik, 2018). Bu

anlamda yetişkinlerin onlara iyi vatandaşlık için gerekli desteği sağlamaları zorunlu hale gelmiştir (James vd., 2011). Öğretmenler dijital vatandaşlık eğitimini önemsemeli ve bu konuda öğrencilerine yardımcı olmak için çaba göstermelidirler. Bu şekilde, öğrencilerin dijital dünyada güvenli ve sorumlu davranışlar sergilemeleri sağlanabilir (Livingstone, 2008). Bu bağlamda öğretmenlerin dijital vatandaşlık konusundaki görüşlerinin incelenmesi gerekli ve önemlidir.

Yöntem

Amaç

Bu çalışmada öğretmenlerin dijital vatandaşlık kavramına yönelik algılarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Öğretmenlerin dijital ortamlarda kendilerine ve başkalarına saygı duymaya yönelik algıları nelerdir?
2. Öğretmenlerin dijital vatandaşlıkla ilgili kendilerini ve başkalarını eğitmekle ilgili algıları nelerdir?
3. Öğretmenlerin dijital ortamlarda kendilerini ve başkalarını korumaya yönelik algıları nelerdir?

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni ile yürütülmüştür. Fenomenoloji çalışmaları bireylerin zihinlerinde oluşan deneyimleri, algıları ve kavramları; bu algı, kavram ve deneyimlere nasıl tepkiler verdiklerini ve bunlar arasında potansiyel ilişkileri araştırır (Yılmaz vd. 2017). Fenomenolojik çalışmada nitel araştırmacı bir deneyimin özüne veya yapısına odaklanır (Merriam, 2002). Bu çalışmada dijital vatandaşlık olgusu, katılımcı öğretmenlerin dijital vatandaşlık ile ilgili algı ve deneyimlerine dair derinlemesine görüşleri alınarak incelenmiştir.

Çalışma Grubu

Bu çalışmada çalışma grubu “amaçlı örnekleme yöntemi” ile oluşturulmuştur. Amaçlı örneklemede araştırmacılar ana olgu hakkında bilgi edinmek veya onu anlamak için bireylerin maksatlı bir biçimde seçilmesidir (Creswell, 2017). Derinlemesine görüşmelerde gerekli deneyimleri aktarabilecek potansiyel katılımcılara ulaşmak gereklidir. Bu nedenle öğretmenlerin dijital vatandaşlık kavramına yönelik algılarıyla ilgili derinlemesine bilgi elde edebilmek amacıyla lisansüstü eğitim yapmış veya yapmakta olan öğretmenlerle görüşülmüştür. Ayrıca “maksimum çeşitlilik örnekleme” hedeflenerek farklı branşlardan, farklı mesleki kıdeme ve farklı öğrenim durumuna sahip katılımcılar araştırmaya dahil edilmiştir. Maksimum çeşitleme örnekleme ile belirlenmesindeki amaç görece olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örneklemede çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (Patton, 1987; Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Çalışma grubu ile ilgili demografik bilgiler Tablo 2’de verilmiştir:

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Eğitim D.	Kıdem Yılı	Okul Türü	Alan
K1	Erkek	YL	14	İlkokul	Sınıf
K2	Erkek	YL Öğr.	12	İlkokul	Sınıf
K3	Erkek	YL Öğr.	11	İlkokul	Sınıf
K4	Kadın	Dr. Öğr.	15	İlkokul	Sınıf
K5	Kadın	Dr. Öğr.	6	Ortaokul	İngilizce
K6	Kadın	Dr. Öğr.	10	Lise	İngilizce
K7	Kadın	Dr. Öğr.	13	Ortaokul	Matematik
K8	Kadın	YL	15	Ortaokul	PDR
K9	Kadın	YL Öğr.	14	Ortaokul	Bilişim Tek.
K10	Erkek	YL Öğr.	15	Ortaokul	Sosyal Bil.
K11	Kadın	Dr. Öğr.	12	Ortaokul	Matematik
K12	Kadın	YL	14	Ortaokul	Matematik
K13	Kadın	Dr. Öğr.	15	Lise	Radyo TV
K14	Kadın	YL Öğr.	11	Ortaokul	Türkçe

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından ilgili literatüre bağlı olarak geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır. Görüşme formu demografik bilgiler ve araştırma konusundaki sorulardan oluşmaktadır. Araştırma konusu ile ilgili sorular Dijital vatandaşlık kavramı ile ilgili alanyazına dayanarak oluşturulmuş toplam 13 sorudan oluşmaktadır. Ribble (2014) dijital vatandaşlığın yine kendisi tarafından açıklanan dokuz unsurunu üç ana tema altında toplamış, Al Zahrani (2015) tarafından geliştirilen “Dijital Vatandaşlık Ölçeği”nde de bu temalara dayandırılarak üç alt boyut yer almıştır. Bu üç alt boyut: “Kendinize/Başkalarına Saygı Duyun”, “Kendinizi/Başkalarını Eğitin”, “Kendinizi/Başkalarını Koruyun” şeklindedir. Bu çalışmada araştırmacılar tarafından oluşturulan görüşme soruları bu alt boyutlar göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme formu uzman görüşüne sunulmuş, gelen geribildirimler doğrultusunda ve iki katılımcı ile pilot görüşme gerçekleştirildikten sonra nihai haline kavuşmuştur. Görüşmeler yaklaşık 45'er dakika sürmüş ve katılımcıların onayı alınarak kayıt altına alınmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada görüşmeler sonucunda elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. İçerik analizi elde edilen verilerin çözümlenmesinde, birbirine benzeyen ya da ilişkili olan verileri belirli temalar ve kavramlar çerçevesinde bir araya toplayarak ve bunları düzenleyerek yorumlama özelliğine sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). İçerik analizi yöntemi, sosyal bilimlerde çalışmalarında yoğun bir şekilde kullanılan bir analiz tekniğidir. Sosyal iletişimin kanıtları olarak isimlendirilen mesajlar, yazılı dokümanlar ya da görüşmelerin (sesli iletişimin) kâğıda aktarılmış çözümlenmeleridir. İçerik analizi uzmanı, dokümanların üzerinde hassas materyaller ile çalışan bir dedektife benzetilmektedir (Bilgin, 2006). Bu çalışmada edilen verilerin deşifreleri üzerinden içerik analizi kullanılarak veriler sistematik bir şekilde kategorize edilmiş, temalar ve kodlar belirlenmiş, katılımcıların dijital vatandaşlık ile ilgili görüşleri çözümlenerek derinlemesine incelenmiştir.

İnandırıcılık/Aktarılabirlik ve Tutarlılık/Teyit Edilebilirlik

Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik kavramlarına yaklaşımlar, nicel araştırmalardan farklıdır. Geçerlik için inandırıcılık ve aktarılabirlik, güvenilirlik için ise tutarlılık ve teyit edilebilirlik gibi unsurlar ön plana çıkar (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmada doğrudan alıntılara yer verilerek inandırıcılığın artırılması hedeflenmiştir. Ayrıca farklı branşlardan, farklı mesleki kıdeme ve öğrenim durumlarına sahip öğretmenlere ulaşılarak aktarılabirliğin desteklenmesine çalışılmıştır.

Çalışmada her katılımcının görüşmesi yazıya döküldükten sonra katılımcılara bu metinler gösterilmiş ve onların görüşlerini doğrulamaları istenmiştir. Araştırma verileri, iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı incelenmiş kod ve temalar oluşturulmuş, son olarak birlikte tekrar değerlendirilmiş ve nihai hali verilmiştir. Ayrıca bir uzman, çalışmanın bütüncül bir değerlendirmesini yapmış ve sonuçlara katkıda bulunmuştur. Böylece tutarlılık ve teyit edilebilirlik sağlanmaya çalışılmıştır.

Etik Prosedür

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Marmara Üniversitesi Rektörlüğü, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanlığının 11.08.2023 Tarih, 596677 Nolu kararı ile Etik Kurul Kararı alınmıştır.

Bulgular

Bu bölümde katılımcı öğretmenlerle araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrudan alıntılar ile sunulmuştur. Bulgular analiz edilerek, Ribble'in dijital vatandaşlık boyutları esas alınarak 3 üst tema, bu temaları oluşturan 9 alt temada toplanmıştır. Tablo 3'te üst tema, alt tema ve kodların listesi verilmektedir.

Tablo 3. Araştırma Bulgularının Tema, Alt Tema ve Kodlarının Listesi

Temalar	Alt Temalar	Kod	f
KENDİNE VE BAŞKALARINA SAYGI DUYMA	Dijital Etik	Kişisel/ Mesleki Gelişim İçin Kullanıyorum	9
		Sevdiklerimi Takip Ediyorum/ İletişim Kuruyorum	6
		Gündemden Haberdar Oluyorum	4
		Dijital Ortamlar Hayatın Bir Gerçeği	4
		Keyifli Vakit Geçirmek için Kullanıyorum	4
		Bankacılık İşlemleri İçin	4
		Kullanılan Yanlış Üslup	6
		Sınırsız Özgürlük Düşüncesi	5
		Belli Ölçütlerin Olması Zorunluluğu	5
		Çocukların Görüntülerinin Paylaşılması	5
		Verilerin Paylaşılması	4
		Atflarda Kaynak Belirtilmemesi	3
		Bilgi Kirliliği	3
		Dijital Ortamdaki Haklarımı Biliyorum	7
Dijital Ortamdaki Haklar Konusunda Yeterli Bilgim Yok	6		
Yasal Güvencelerin Artırılması/Sınırlar Belirlenmeli	3		
KENDİNİ VE BAŞKALARINI EĞİTME	Dijital İletişim	Sosyal Medya	8
		Yazışma Uygulamaları	7
		E-mail	3
		Video Konferans Programları	2
		Gereksiz Meşgul Etmesi	2
		Dijital Öğrencilerin Eğitilmesinin Önemi	10
		Okuryazarlık Öğretmenlerin Eğitilmesinin Önemi	7
		Dijital Ticaret Dijital Ortamlarda Alışveriş Yapıyorum	8

Tablo 3 devamı

Temalar	Alt Temalar	Kod	f
KENDİNİ VE BAŞKALARINI KORUMA	Dijital Hak ve Sorumluluklar	Dijital Ortamlarda Sorumluluk Bilinci ile Hareket Ediyorum	11
		Başkalarının Haklarına Saygılı Olmanın Önemi	7
		Dijital Ortamlarda Başkalarının Haklarına Saygılı Olunmaması	4
	Dijital Güvenlik	Yorumlar ve Tavsiyeleri Önemsiyorum	7
		Kişisel Bilgilerimi Paylaşırken Dikkat Ediyorum	5
		Verileri Depolarken Güvende Hissetmiyorum	4
		Verilerimi Depolamaya Dikkat Edemiyorum	4
		Sanal Kart Kullanıyorum	3
		Lisansız Olmayan Yazılım Yüklemiyorum	2
		Fiziksel Problemlerin Artması	8
	Dijital Sağlık	Psikolojik Rahatsızlıklar	7
		Gerçeklikten Uzaklaşmak	6
		Kullanım Sınırlaması	3
		Kamuoyunun Bilinçlendirilmesinin Gerekliği	2
		Ebeveyn Desteği	1
Kendine Yatırım Yapmak	1		

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin dijital ortamda kendine ve başkalarına saygı duyma teması altında dijital erişim, dijital etik ve dijital hukuk alt temalarının; dijital ortamda kendini ve başkalarını eğitime teması altında dijital iletişim, dijital okuryazarlık ve dijital ticaret alt temalarının; dijital ortamda kendini ve başkalarını koruma teması altında ise dijital hak ve sorumluluklar, dijital güvenlik ve dijital sağlık alt temalarının yer aldığı görülmektedir.

Dijital Ortamda Kendine ve Başkalarına Saygı Duyma

Öğretmenlerin görüşlerine göre dijital ortamda kendine ve başkalarına saygı duyma teması altında dijital erişim, dijital etik ve dijital hukuk alt temaları yer almaktadır ve bu alt temalara ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

Dijital Erişim ile İlgili Bulgular

Öğretmenlerin dijital erişime ilişkin görüşlerine dayalı oluşturulan kodlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Dijital Erişim ile İlgili Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar
Dijital Erişim	Kişisel/ Mesleki gelişim için kullanıyorum	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K14
	Sevdiklerimi takip ediyorum/İletişim kuruyorum	K1, K5, K6, K8, K9, K14
	Gündemden haberdar oluyorum	K1, K2, K5, K9
	Dijital ortamlar hayatın bir gerçeği	K1, K3, K4, K6
	Keyifli vakit geçirmek için kullanıyorum	K3, K5, K6, K9
	Bankacılık işlemleri için kullanıyorum	K8, K10, K12, K14

Tablo 4'te görüldüğü üzere katılımcı öğretmenlerin dijital erişim ile ilgili görüşlerinin dijital erişim sebepleri üzerinde toplandığı anlaşılmaktadır. Kişisel ve mesleki gelişimi için dijital ortamları kullandığını belirten katılımcılardan K8'in görüşleri şu şekildedir:

K8: Profesyonel olarak merak ettiğim, aklıma takılan ya da ihtiyaç duyduğum bazı bilgilere ulaşmada o kadar kolaylaştırıcı ki hani ben sonuçta başka şekilde onların kapısını çalıp iletişim kuramazdım. Büyük bir faydası oluyor.

Dijital erişimle ilgili olarak erişim amaçlarına göre görüş bildiren katılımcılardan birkaçının ifadeleri ise aşağıda verildiği gibidir:

K1: Twitter ise daha çok gündemden haberdar olmam için iyi oluyor.

K5: Dijital ortamları öğrenme ve bilgi edinme, eğitim, araştırma, eğlence (dizi, film, müzik), iletişim amaçlı kullanıyorum.

K10: Bankaların mobil uygulamaları üzerinden iş ve işlemlerimi yapıyorum. Yaptığım iş ve işlemler için banka tarafından bana mesaj veya mail ile bilgilendirme yapılmasını istiyorum.

Dijital erişimi hayatın gerçeği olarak gören K6 ise şu şekilde görüş belirtmiştir:

K6: Yüz yüze iletişim kadar güçlü ve duygulu olmasa da hayatımızın vazgeçilmez bir gerçeği olduğunu düşünüyorum.

Dijital Etik ile İlgili Bulgular

Öğretmenlerin görüşlerine göre dijital etik ile ilgili bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Öğretmenlerin Dijital Etik ile İlgili Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar
Dijital Etik	Kullanılan yanlış üslup	K2, K3, K4, K5, K10, K14
	Sınırsız özgürlük düşüncesi	K1, K2, K3, K5, K14
	Belli ölçütlerin olması zorunluluğu	K1, K2, K3, K4, K12
	Çocukların görüntülerinin paylaşılması	K8, K9, K11, K13, K14
	Verilerin paylaşılması	K3, K5, K6, K13
	Atıflarda kaynak belirtilmemesi	K4, K5, K13
	Bilgi kirliliği	K9, K10, K13

Tablo 5'te görüldüğü gibi katılımcı öğretmenlerin dijital etik ile alakalı en çok dile getirdikleri konular kullanılan üslup, sınırsız özgürlük düşüncesi, belli ölçütlerin olması zorunluluğu şeklinde olmuştur. Katılımcıların bu konulardaki görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

K14: Özensiz buluyorum birçok şeyi. WhatsApp'ta öyle mesela dille ilgili yani daha özensiz, kaba. Bir de şey yani yazı dilde ister istemez mimikler vs. olmadığı için farklı şeyler içinde yanlış anlaşılma da oluyor. Bu yüzden de biraz sert oluyor. Bir de yani işte o sınırlar, sınırları yani insanları ihlal eden bir iletişim şekli oluyor.

K3: Yaşadığımız kanlı canlı hayattan farklı olmadığını düşünüyorum. Gerçek hayatta saygılı olmamız gereken şeyler dijital ortamlarda da geçerli aslında. Ama maalesef bu böyle olmuyor. Dijital dünyada herkes ölçsüz bir özgürlük içinde.

Verilerin paylaşılmasının etik dışı olduğunu belirten K13'ün görüşleri şunlardır: "En basitinden hani ister WhatsApp ister Google bunların hepsinin birbiriyle zaten dirsek temaslı olması, zaten bilgilerimin her yerde dolaşıma girmesi. Anında geliyor sonuçta hiçbir şey bedava değil yani bana ücretsiz uygulama veriyorsa biliyorum ki beni zaten bir tüketim öznesi olarak kullanıyor. Genelde olduğunu biliyorum ya bütün bilgilerim satarak reklam şirketlerine benim kullandığımı da biliyor. Maalesef acı gerçek."

Çocuk görüntülerinin dijital ortamda paylaşılması da pek çok katılımcı tarafından dijital etiğe aykırı görülmüş ve bu konudaki görüşlerden bazıları şu şekilde ifade edilmiştir:

K8: Yani o çocukların hakları, sosyal duygusal değişimlerine etki edecek boyutta; onlara bakım veren yetişkinler tarafından da olabilir bir çıkar, ticari bir kazanç da olabilir bütün bunlar için çocukların iradeleri dışında görüntülerinin, davranışlarının ve gelişiminin paylaşılması.

K9: Çocukların yüzlerinin görüldüğü fotoğraflar, videolar özellikle sosyal medyada herhangi bir içeriğin parçası olduğunda, son dönemlerde çıkan deepweb mesela o fotoğrafları, videoların yani benim paylaştığım içerikleri biri internette başka şekilde çevirip kullanabilir.

K13: O çocuğun çünkü unutulma hakkını biz elinden almış oluyoruz. Yani çok önemli bir kavram, benim çok önemsedğim bir kavram. Benim unutulma hakkım vardır. Benim çocuklukla ilgili bütün videolarımın bütün görsellerini iyi niyetli veya kötü niyetli de olsa zaten kötü niyetli olmuş oluyor.

Katılımcı öğretmenlerin etik dışı bulduğu konular arasında içeriklerde kaynak belirtilmemesi ve bilgi kirliliğinin yayılması da bulunmaktadır. Bu konudaki görüşler ise şu şekildedir:

K4: Başkasına ait ürünleri kendininmiş gibi kullanmak, kaynak belirtmemek, kullanılan dilin saygı sınırları dışında olması.

K10: ... Bunun yanında teyitte ihtiyaç duyulan birçok bilginin çok rahat bir şekilde dolaşıma sokulmasını sayabilirim.

Dijital Hukuk ile İlgili Bulgular

Öğretmenlerin dijital hukuk ile ilgili görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Dijital Hukuk ile İlgili Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar
Dijital Hukuk	Dijital ortamdaki haklarımı biliyorum	K4, K5, K7, K9, K10, K11, K13
	Dijital ortamdaki haklar konusunda yeterli bilgim yok	K1, K2, K3, K6, K12, K14
	Yasal güvencelerin artırılması/sınırlar belirlenmeli	K2, K8, K10

Katılımcı öğretmenlerin dijital hukuk ile ilgili görüşleri Tablo 6’da verildiği gibi olup “Dijital ortamda haklarımı biliyorum” diyen öğretmen kadar da bilmediğini söyleyen öğretmen olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte öğretmenler yasal güvencelerin artırılması gerektiğini belirtmektedirler. Dijital hukuk ile ilgili görüş belirten öğretmenlerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

K4: Özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı olduğumu biliyorum. Sosyal medya gizlilik ve güvenlik bölümleri de bunun üzerine kurulmuş. düşüncemy ifade hakkı, bir de şikayet hakkımız olduğumu biliyorum.

K12: genelde o kişisel verilerin korunması hakkındaki şeyi bile okumuyorum. Anladım diye ya da okudum diye işaretliyorum ama yüzde yüz okumuyorum bazı şeyleri kabul ederken.

K10: Herkesin her şey olabildiği ortam ve platformlarda tehditler de kaçınılmazdır. Yasal süreç ve kanunların bu konuda revize edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Siber zorbalık, mobbing gibi olumsuz durumlarda yasal süreçlerin işletilebilmesi için kanunların oluşturulması gerekmektedir.

Dijital Ortamda Kendini ve Başkalarını Eğitme

Öğretmenlerin görüşlerine göre dijital ortamda kendini ve başkalarını eğitme teması altında dijital iletişim, dijital okuryazarlık ve dijital ticaret alt temaları yer almıştır ve bu alt temalara ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

Dijital İletişim ile İlgili Bulgular

Öğretmenlerin dijital iletişim ile ilgili görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Öğretmenlerin Dijital İletişim ile İlgili Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar
Dijital İletişim	Sosyal medya	K1, K2, K3, K4, K5, K7, K8, K10
	Yazışma uygulamaları	K1, K2, K5, K7, K8, K11, K14
	E-mail	K1, K4, K7
	Video konferans programları	K3, K8
	Gereksiz meşgul etmesi	K11, K14

Tablo 7’de görüldüğü gibi katılımcıların dijital iletişim için kullandıkları araçlara değinmişler, en çok kullanılan dijital iletişim araçlarının Whatsapp, Telegram gibi yazışma uygulamaları ve Instagram, Twitter (X), Youtube gibi sosyal medya uygulamaları olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin dijital iletişim ile ilgili görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

K1: Bazen acaba Whatsapp olmasa ne yapardık diye düşünüyorum. Her yerde bir grubumuz var.

K8: Hem aile hem arkadaşlık ilişkileri açısından uzak bir şehirde yaşıyorum. Yakın arkadaşlarımla bir kısmı ile zaten online’in dışında herhangi bir iletişim kurma imkanım yok. İlişkilerimi bu şekilde koruyabiliyorum. O yüzden çok kıymetli.

Katılımcı öğretmenler dijital iletişimin gereksiz meşgul eden yönüne de dikkat çekmişlerdir. Bu konuda görüş belirten K11 ve K14’ün ifadeleri şu şekildedir:

K11: Mesela benim oğlumun sınıfından 5 tane kızımın sınıfından 6 altı tane Whatsapp grubu var. Gerçekten çok zor, sürekli bakma ihtiyacı. Bu anlamda beni çok zorluyor. İrademi eksiltiyor. Olumsuz yanı gereksiz meşgul etmesi. Ama çok büyük de nimet.

K14: MEB’de de bu var başka kurumlarda da var. Gecenin bir yarısı atılan mesajlar, Whatsapp gruplarına gelen şeyler, resmi yazılar. Yani o bile, ne bileyim günün her saati gerek yok.

Dijital Okuryazarlık ile İlgili Bulgular

Öğretmenlerin görüşlerine göre dijital okuryazarlık ile ilgili bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Öğretmenlerin Dijital Okuryazarlık ile İlgili Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar
Dijital Okuryazarlık	Öğrencilerin eğitilmesinin önemi	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K13
	Öğretmenlerin eğitilmesinin önemi	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K10

Tablo 8’de görüldüğü üzere katılımcı öğretmenler dijital okuryazarlık ile ilgili olarak öğrencilerin ve öğretmenlerin eğitiminin önemi üzerine görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin dijital okuryazarlık ile ilgili eğitilmesinin öneminde söz eden katılımcılardan K1 ve K13’ün görüşleri şu şekildedir:

K1: Çok çok önemli bir konu bu. Öğrenciler bizden daha çok dijital ortamda bulunuyor ve hakimler. Hayatları artık dijital dünyada pek çoğunun. Ancak zararlarının pek farkında olamıyorlar. Yaptıklarının farkında olamıyorlar. Bu bilince erişmeleri için eğitim şart.

K13: Öğrenci o dünyanın içine doğuyor. Öğrenci için yapmamız gereken şey etik değerleri, hakları, yani çerçeve işte bunları öğretmek. Mesela güzellik algısı, kızlara dayatılan. Ben lisede çalışıyorum ve lise sona doğru kız öğrenci işte dudaklar işte üçgen vücutlar olmaya zorlanan algıları. Çünkü dayatılan şey bu. Yani bunu bilmek, bunu eğitimin parçası haline getirmek, okulda bir şeyler yapmak gerekiyor.

Katılımcılardan dijital okuryazarlık ile ilgili öğretmen eğitiminin önemine değinen K2 ve K13’ün görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

K2: Öğrencilerin eğitimi ile ilgili hassasiyetlerin öğretmenler için de geçerli ve önemli olduğu düşüncesindeyim. Ayrıca, öğretmenlerin rehberlik edici ve rol-model oluşu göz önüne alındığında dijital teknolojilerin kullanımı konusunda öğretmenlere şahsi ve mesleki olarak fazlasıyla iş düşmektedir.

K13: Pandemi zamanı EBA için çekim yapıyorduk o zaman orada görmüştüm öğretmenleri. Ben hani zannediyorum ki öğretmenler arasında zaten dijitalleşme çok, hani bir dijital okur yazarlık var ama orada gördüm ki hani gerçekten öğretmen bilgisayardan korkuyor. Okullarda dijital okuryazarlık sandığınız gibi değil. Sadece tüketici demek ki. Yani önüne geleni sadece bir şekilde tüketiyor yani onu kullanmayı nasıl kullanacağını çok da bilmiyor.

Dijital Ticaret ile İlgili Bulgular

Öğretmenlerin görüşlerine göre dijital ticaret ile ilgili bulgular Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Dijital Ticaret ile İlgili Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar
Dijital Ticaret	Dijital ortamlarda alışveriş yapıyorum	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K8, K14

Tablo 9’da görüldüğü üzere katılımcı öğretmenler dijital ticaretle ilgili görüş belirtirken dijital platformlardan alışveriş yaptıklarını dile getirmişlerdir. Dijital ortamlarda alışveriş yaptığını belirten katılımcılardan K1 ve K5’in görüşleri şu şekildedir:

K1: Alışveriş yaparken de sitenin güvenli olmasına dikkat ediyorum. Kurumsal bir firma olmasını öncelikliyorum.

K5: Alışveriş yaptığım sitelerin kurumsal ve büyük şirketler olmasına özen gösteriyorum.

Dijital Ortamda Kendini ve Başkalarını Koruma

Öğretmenlerin görüşlerine göre dijital ortamda kendini ve başkalarını koruma teması altında dijital hak ve sorumluluklar, dijital güvenlik ve dijital sağlık alt temaları yer almaktadır ve bu alt temalara ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

Dijital Haklar ve Sorumluluklar ile İlgili Bulgular

Öğretmenlerin görüşlerine göre dijital haklar ve sorumluluklar ile ilgili bulgular Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Öğretmenlerin Dijital Haklar ve Sorumluluklar ile İlgili Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar
Dijital Haklar ve Sorumluluklar	Dijital ortamlarda sorumluluk bilinci ile hareket ediyorum	K1, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K14
	Başkalarının haklarına saygılı olmanın önemi	K4, K5, K6, K7, K8, K9, K12
	Dijital ortamlarda başkalarının haklarına saygılı olunmaması	K1, K2, K11, K12

Tablo 10'da görüldüğü üzere katılımcı öğretmenlerin büyük çoğunluğu (f=11) dijital ortamlarda sorumluluk bilinci ile hareket ettiğini ifade etmiş ve başkalarının haklarına saygılı olunmasının önemli olduğuna değinmişlerdir. Dijital ortamlarda sorumluluk bilinci ile hareket ettiğini belirten katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

K1: Ben kendimi bir öğretmen olarak farklı sorumluluk içinde hissediyorum. Öğrencilerimden ve velilerimden takip edenler olduğu için kendi paylaşımlarımı kısıtlıyorum. Sonuçta bir rol modeliz. Bunun yanı sıra kendimi herkese karşı da sorumlu hissediyorum.

K8: Etkileşim içerisinde olduğun kişileri haklarını gözeterek iyilik hallerini gözeterek paylaşımlar yapmak ya da yapmamak. Yapmanın kendisi de çok önemli, durmak çok önemli.

K10: Kötü söz, hakaret, şiddet gibi davranışlardan kaçınmaya çalışırım. Doğruluğunu net bilmediğim herhangi bir bilgiyi paylaşmam. İnsanların hassasiyetlerini gözetmeye çalışırım.

Ayrıca katılımcı öğretmenlerin dijital ortamlarda başkalarının haklarına saygılı olunmadığı durumlarla ilgili de görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerden K11 bu konudaki görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: *“Öğretmenler arasında işte konuşurken -öğrencinin özel durumu ile ilgili- mahremiyete nasıl dikkat ediyorsak WhatsApp'tan vs yazarken de aynı şekilde dikkat edilmeli. WhatsApp üzerinden konuşurken de yazı dilinde mahremiyetin kalmaması gerekiyor. Kişisel hayatımızda dikkat ettiğimiz mahremiyet sınırları ne ise burada da uyulmalı.”*

Dijital Güvenlik ile İlgili Bulgular

Öğretmenlerin görüşlerine göre dijital güvenlik ile ilgili bulgular Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Öğretmenlerin Dijital Güvenlik ile İlgili Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar
Dijital Güvenlik	Kurumsal ve Güvenilir Sitelerden Alışveriş Yapıyorum	K1, K2, K3, K4, K5, K7, K8, K10
	Verilerimi Depoluyorum/ Yedekliyorum	K1, K2, K3, K5, K9, K10, K13
	Yorumlar ve Tavsiyeleri Önemiştir	K1, K3, K6, K8, K10, K13, K14
	Kişisel Bilgilerimi Paylaşırken Dikkat Ediyorum	K1, K2, K10, K11, K12
	Verileri Depolarken Güvende Hissetmiyorum	K6, K9, K12, K14
	Verilerimi Depolamaya Dikkat Edemiyorum	K4, K6, K13, K14
	Sanal Kart Kullanıyorum	K5, K6, K8
	Lisanslı Olmayan Yazılım Yüklemiyorum	K9, K10

Katılımcı öğretmenlerin dijital güvenlik ile ilgili görüşleri Tablo 11’de verildiği şekildedir. Tablo 11’e göre öğretmenlerin alışveriş yaparken, yazılım yüklerken, veri depolarken ve kişisel bilgilerini paylaşırken dijital güvenliğe dikkat ettikleri anlaşılmaktadır. Kişisel bilgilerini paylaşırken dikkat ettiğini vurgulayan katılımcı öğretmenlerden K2 ve K11’in görüşleri şu şekildedir:

K2: Güvenilir siteleri tercih etmeye, kişisel verilerimi paylaşmamaya ve şifre girme, SMS onayı alma gibi güvenlik önlemleri almaya, banka/kredi kartı bilgilerini kaydetmemeye dikkat ederim.

K11: Çok fazla çerez isteyen sitelerden ve uygulamalardan vazgeçebirim mesela. Her şeye de kabul et demiyorum.

Lisanslı yazılım kullanmaya dikkat çeken K10’un görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

K10: Yeni yazılımın orijinal ve kullanışlı olmasına dikkat ederim. Ayrıca yapılacak güncellemelerin kullandığım dijital aracın firması tarafından gönderilip gönderilmediğine dikkat ederim.

Katılımcı öğretmenlerin veri depolarken dikkat ettikleri güvenlik önlemlerine ilişkin görüşleri ise şu şekildedir:

K3: Belirli bir sisteme göre depolamaya ve gerekli olanları bulut veya hardiske kaydetmeye çalışıyorum. Önemli bilgileri olabildiğince bu şekilde arşivliyorum.

K5: Verileri depolarken güvenli bulut depolama uygulamaları kullanırım. Verilerim için güçlü şifre oluştururum.

K8: Bulutta depolarken şirketlerin beyanlarına, kamusal, hukuki açıklamalara güveniyorum.

Verilerini depolamaya dikkat etmediğini belirten öğretmenlerden K14 ise şöyle söylemiştir: “3D falan vardı artık onu bile yapmıyorum.”

Veri depolarken güvende hissetmediğini belirten katılımcılardan K9 ise görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “Bulut hesaplarında fotoğraflarımı saklayamıyorum. Çekiniyorum ele geçirilecek falan gibi, özel bir şey saklayamayacağım gibi geliyor. Saçma belki ama yapamıyorum.”

Dijital Sağlık ile İlgili Bulgular

Öğretmenlerin görüşlerine göre dijital sağlık ile ilgili bulgular Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Öğretmenlerin Dijital Sağlık ile İlgili Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar
Dijital Sağlık	Fiziksel problemlerin artması	K1, K2, K4, K5, K7, K11, K13, K14
	Psikolojik rahatsızlıklar	K1, K2, K7, K8, K11, K12, K13
	Gerçeklikten uzaklaşmak	K1, K2, K3, K6, K7, K9
	Kullanım sınırlaması	K8, K9, K12
	Kamuoyunun bilinçlendirilmesi	K1, K2
	Ebeveyn desteği	K4
	Kendine yatırım yapmak	K11

Tablo 12’de görüldüğü gibi öğretmenlerin dijital sağlık ile ilgili görüşleri fiziksel problemler, psikolojik rahatsızlıklar, gerçeklikten uzaklaşmak ve kullanımın sınırlandırılması, ebeveyn desteği, kendine yatırım yapmak gibi öneriler başlıklarında toplanmıştır. Dijital sağlığın fiziksel sağlık problemlerine değinen öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

K11: Fizyolojik olarak zaten en çok hareketsizlik. Mesela benim kızım kilo almaya pandemi döneminde başladı. Fizyolojik sıkıntı zaten tartışmasız birçok çocukta var, uykusuzluk, duruş bozukluğu.

K14: Boyun düzleşme vs. gibi şeyler o kadar herkeste var ki gerçekten fiziksel olarak hareketsizlik var. Çok kimsede sağlık sorunlarına yol açıyor. Bilek rahatsızlığı olan çok insan var.

Dijital sağlığın psikolojik boyutuna değinen öğretmenlerden bazılarının görüşleri ise şunlardır:

K7: Psikolojik olarak izolasyona sebep olması, sonra sosyal medya paylaşımlarının bazı insanları yetersiz hissettirmesi, olumsuz yargıların çoğalması. Korumak için gerçek ilişkiler, bağlantılar olmalı.

K13: Bir kere bir kaçırma hastalığı var. Ben bir şeyleri kaçırıyorum herkes ne kadar güzel her şeyi yapıyor, herkes ne kadar güzel her şeyi yaşıyor ben kaçırıyorum galiba. Sürekli orada olmak isteği. Bununla ilgili olarak da bence hani eğitimlerin parçası olmalı.

Katılımcı öğretmenler dijital sağlıkla ilgili olarak çözüm önerilerinde de bulunmuşlardır. Kullanımın sınırlandırılmasını dile getiren katılımcı öğretmenlerden K9 ve K12 şu şekilde görüş belirtmişlerdir:

K9: “Teknolojisiz gün” etkinliği mesela. Bazen çocuklar için yaptırıyorum teknoloji kullanmadan gün boyunca her şey dahil ama. Onun dışında sınırlama, işte “şu kadar süreyi aşmayacağım” gibi şeyler.

K12: Ona da yeterli zaman ayırmak diğerine yeterli zaman ayırmak. Öteki ile sağlıklı bir ilişki yüz yüze, sağlıklı gerçekte fiziksel temasa dokunmaya dayalı bir ilişki şart. Sağlıklı sınır şart. Bu anlamda yani hem öteki akran ile sağlıklı ilişki hem de o dijital ile sağlıklı ilişkisi olmalı. Yani onun yerine koymaması gerekiyor. O dijital neyse artık telefonsa yapay zekayla ilgili bir şeyse onun annesi, onun babası veya arkadaşı değil. O rolleri almaması gerekiyor.

Sonuç

Öğretmenlerin dijital vatandaşlık kavramına yönelik görüşlerini incelediğimiz bu araştırmanın sonucunda dijital erişim boyutuyla ilgili hangi amaçlarla erişim sağladıklarını, dijital etik kavramını oldukça önemstediklerini, dijital hukuk ile ilgili bilgi sahibi olduklarını, dijital iletişimi aktif olarak kullandıklarını, dijital okuryazarlık konusunda eğitimin önemini dile getirdiklerini, dijital ortamlarda alışveriş yapmayı tercih ettiklerini, dijital güvenlik için yapılması gerekenlerden haberdar oldukları ve dijital sağlık için önerilerde buldukları söylenebilir.

Araştırmamız sonucunda öğretmenlerin dijital erişim konusunda hangi amaçlarla erişim sağladıklarından bahsettikleri görülmüştür. Görmez (2016)'in öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ve alt boyutları hakkındaki görüşlerini inceledikleri çalışmada öğretmen adaylarının dijital erişim kavramını bilmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre; 2023 yılında evden internete erişim imkânı olan hanelerin oranı bir önceki yıla göre 1,4 puan artarak %95,5 olduğu görülüyor. Bu orana bakılınca görüşülen öğretmenlerin de internete erişip erişemediklerini değil hangi amaçla erişim sağladıklarını söylemeleri her zaman internete erişebildikleri için olduğu şeklinde yorumlanabilir. Nitekim Van Dijk (2017) 'kullanım'ı erişimin son aşaması ve birincil hedefi olarak tanımlamaktadır. Yüksek eğitilmiş kişilerin iş, kariyer ve eğitimle ilgili sermaye artırıcı hedefler için dijital medyanın gelişmiş uygulamalarını önemli ölçüde kullanırken, daha düşük eğitilmiş kişilerin eğlence, ticaret ve mesajlaşma gibi basit uygulamaları kullanması da başka çalışmaların sonuçlarındandır (Bonfadelli, 2002; Cho vd., 2003; Van Deursen ve Van Dijk, 2013; Van Dijk, 2005; Zillien ve Hargittai, 2009). Çalışmamızda da benzer şekilde öğretmenlerin dijital ortamları en çok kişisel ve mesleki gelişimleri için kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmamızın sonucuna göre öğretmenlerin dijital ortamda etik bulmadıkları konuların başında yanlış üslup kullanılması, sınırsız özgürlük düşüncesi, çocukların görüntülerinin paylaşılması, veri paylaşımı, atıflarda kaynak belirtilmemesi ve bilgi kirliliği olduğu anlaşılmaktadır. Öteleş ve Merey (2022) sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital etik kavramını doğru olarak algılayıp yorumladığı ve öğretmenlerin tamamının dijital etik ihlaliyle karşılaştığı ve bu ihlalleri önlemek amacıyla farklı yöntem ve etkinliklere başvurduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Çalışmamızın bulgularıyla örtüşür şekilde Buchanan (2019) öğretmenlerle ilgili dijital etik ikilemleri arasında veri paylaşımı (kişisel bilgi, öğrencilerin bilgileri ve fotoğrafları), sosyal medyada sınırlar gibi konular gösterilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler dijital hukuk ile ilgili olarak haklarının yasalarca gözetilmesini bekledikleri, bazı öğretmenlerin dijital hukuk açısından haklarını biliyorken bazılarının bilmediği görülmüştür. Hui ve Campbell (2018) öğrencilerle yaptıkları bir çalışmada dijital hukuk boyutu ile ilgili olarak bazı öğrencilerin dijital hukuka ilişkin belirli senaryolarda neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda fikir birliğine varamadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada elde edilen bulgular öğretmenlerin özel hayatın gizliliği, ifade özgürlüğü, siber zorbalık, şikayet hakkı gibi konuların hukukla korunduğunu bildiklerini göstermektedir. Koç ve Koç (2021) yaptıkları çalışmada katılımcıların %73.3'ü kendilerini dijital vatandaş olarak tanımlama sebeplerinin arasında dijital hak ve hukuklarının farkında olmaları, siber zorbalıktan

uzak ve farkında olmaları, gerekirse hukuki tedbir alabileceklerini bilmeleri geldiğini belirtmişlerdir.

Araştırmanın bir başka sonucu öğretmenlerin dijital iletişim içerisinde aktif şekilde bulduklarını ve sosyal medya uygulamaları, yazışma uygulamaları, video konferans uygulamaları ve mail yoluyla iletişim kurduklarını ortaya koymaktadır. Koç ve Koç (2021)'e göre katılımcılar dijital vatandaşı tanımlarken dijital iletişime her an açık ve hazır olmasının önemini vurgulamıştır.

Öğretmenler dijital okuryazarlık ile ilgili olarak hem öğretmenlerin hem öğrencilerin eğitiminin önemini vurgulamışlardır. Gerçekten de pek çok araştırma öğretmenlerin dijital okuryazar olmalarının ve bu konuda eğitilmelerinin önemine değinmektedir (Záhorec vd. 2019; Li ve Yu, 2022; Aksoy vd. 2021; Karakuş ve Gürbüz, 2019; Sulak 2022).

Araştırmaya katılan öğretmenler dijital ticaret ile ilgili olarak dijital ortamlarda alışveriş yapmayı tercih ettiklerini belirtmektedirler. TÜİK hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre internet kullanan bireylerin internet üzerinden özel kullanım amacıyla mal veya hizmet satın alma ya da sipariş verme (e-ticaret) oranı, 2022 yılında %46,2 iken 2023 yılında %49,5 olmuştur.

Araştırmanın bir diğer sonucu öğretmenlerin dijital hak ve sorumluluklarının farkında olduklarını gösteriyor. Öğretmenler dijital ortamlarda sorumluluk bilinci ile hareket ettiklerini, başkalarının haklarına saygılı olunmasının önemini ve başkalarının haklarına saygılı olunmaması durumunda hissettikleri rahatsızlıkları vurgulamışlardır. Elçi ve Sarı (2016) dijital etik-hukuk ve buna bağlı hak ve sorumluluklar boyutuna ait ortalamanın dijital okuryazarlık, dijital güvenlik ve dijital iletişim boyutlarına göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Dijital haklar ve sorumluluklar dijital araçları herkesin özgürce kullanabilmesi ve dijital ortamda herkesin kendini özgürce ifade edebilmesi ve dijital ortamda işlenen suçlar ve yapılan haksızlıklara karşı şikayet hakkının kullanılmasıdır (Çubukçu ve Bayzan, 2013). Bu çalışmada öğretmenlerin dijital hak ve sorumluluk ile ilgili görüşleri bu tanımla örtüşmektedir.

Bu çalışmada öğretmenlerin dijital güvenlik kavramını bildikleri ve dijital ortamlarda güvenliklerine dikkat ettikleri anlaşılmaktadır. Alışveriş yaparken güvenilir siteler tercih etme, sanal kart kullanma, lisanslı yazılım kullanma, verileri yedekleme gibi kavramlara dikkat çekmişlerdir. Araştırmanın sonuçlarıyla benzer şekilde Yılmaz vd. (2016)'nin yaptıkları çalışmada öğretmenlerin dijital veri güvenliği farkındalıklarının oldukça yüksek olduğu bulunmuştur. Görmez (2016) ise öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmada dijital güvenlik kavramını bilgilerimizin dijital ortamda güvenle saklanması ve bilgisayar güvenliği ifadeleriyle tanımladıklarını belirtmektedir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin öğretmen adaylarına göre dijital güvenlik kavramına daha hakim oldukları düşünülebilir. Latorre-Medina ve Tnibar-Harrus (2023)'ün çalışmasına göre ilkökul alanında üniversite diplomasına sahip olan geleceğin kadın öğretmenlerinin, tekno-pedagojik açıdan kendilerini yetkin bulmalarına rağmen, dijital güvenlik konusunda yüksek düzeyde yeterliliğe ulaşmanın daha fazla teorik ve pratik eğitim gerektirdiğini düşünmektedir. Geleceğin erkek ilkökul öğretmenleri ise tam tersine kendilerini dijital güvenlik konusunda yetkin olarak görmektedir.

Araştırmada öğretmenlerin dijital sağlık konusunda dijital ortamlarda geçirilen zamanın artmasıyla birlikte fiziksel ve psikolojik sağlık ile ilgili oluşabilen sağlık sorunlarına

değınmiş ve bunlara yönelik önerilerde bulunarak dijitalin gerçeklerden uzaklaşmadan ve sınırlı kullanılmasının önemli olduğunu söylemişlerdir. Bu ifadeler dijital sağlığın tanımıyla örtüşmekte olduğundan öğretmenlerin dijital sağlık konusunda bilinçli oldukları söylenebilir. Yine Görmez (2016)'ya göre öğretmen adayları dijital sağlığı interneti sağlığa zarar vermeden kullanma ve daha çok ise internetten tahlil sonucu, doktor randevusu alma yönüyle tanımlamışlar. Özer ve Özer (2017)'in sosyal bilgiler öğretmen adayları ile gerçekleştirdikleri çalışmada da dijital vatandaşlığın dijital sağlık boyutu en az dile getirilen boyut olmuştur. Bu çalışmaların pandemi öncesi yapılmış olması aradaki bu farkın sebebi olabilir. Myyry vd. (2021)'ne göre COVID-19'un, öğretmenlerin dijital yeterliliğini hızlandıran bir etkisi olmuştur.

Sonuç olarak öğretmenlerin dijital vatandaşlık kavramının farkında olduklarını söylemek mümkündür. Öğretmenler dijital vatandaşlığın dijital erişim, dijital etik, dijital hukuk, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital ticaret, dijital hak ve sorumluluklar, dijital güvenlik ve dijital sağlık boyutlarının hepsiyle ilgili bu kavramların tanımına uygun görüşler bildirmişler ve bu kavramların öğrencilerde, tüm öğretmenlerde ve toplumda da yer etmesinin önemini, burada eğitime düşen rolün bilincinde olarak dile getirmişlerdir. Görülüyor ki öğretmenler iyi birer dijital vatandaş olarak hem meslektaşlarına hem öğrencilerine rol model olmaktadır ve dijital vatandaşlığın benimsenmesi için üstlerine düşen sorumluluğu almaya hazırdırlar. Dolayısıyla politika yapıcıların öğretmenlerin değindikleri özellikle dijital etik, dijital hukuk ve dijital sağlık konularında öğrencilere yönelik eğitim programları hazırlaması gerekli ve önemli görülmektedir. Bu araştırmada çalışma grubunu oluşturan öğretmenler lisansüstü eğitim almış veya almakta olan öğretmenlerden oluştuğu için dijital vatandaşlıkla ilgili farkındalıklarının fazla olması mümkün olabileceğinden çalışmanın eğitim düzeyi lisans olan öğretmenlerle de yapılması önerilebilir.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. *(Marmara Üniversitesi Rektörlüğü, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanlığı'nın 11.08.2023 Tarih, 596677 Nolu kararı ile Etik Kurul Kararı alınmıştır.)
Benzerlik Taraması	Yapıldı – İthenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Yazar Katkıları	Çalışmanın Tasarlanması: 1. Yazar (%50), 2. Yazar (%50) Veri Toplanması: 1. Yazar (%50), 2. Yazar (%50) Veri Analizi: 1. Yazar (%50), 2. Yazar (%50) Makalenin Yazımı: 1. Yazar (%50), 2. Yazar (%50) Makale Gönderimi ve Revizyonu: 1. Yazar (%50), 2. Yazar (%50)
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. * (Marmara University Rectorate, Institute of Education Sciences Ethics Committee Decision was taken with the decision dated 11.08.2023, numbered 596677 of the Presidency of the Publication Ethics Committee.)
Plagiarism Checks	Yes - İthenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Author Contributions	Design of Study: 1. Author (%50), 2. Author (%50) Data Acquisition: 1. Author (%50), 2. Author (%50) Data Analysis: 1. Author (%50), 2. Author (%50) Writing up: 1. Author (%50), 2. Author (%50) Submission and Revision: 1. Author (%50), 2. Author (%50)

Kaynakça

- Aksoy, N. C., Karabay, E. ve Aksoy, E. (2021). Sınıf öğretmenlerinin dijital okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk İletişim*, 14(2), 859-894.
- Aldemir, C., Avşar, M. N. (2020). Pandemi döneminde dijital vatandaşlık uygulamaları. *ASEAD*, 7(5), 148-169.
- Al-Zahrani, A. (2015). Toward digital citizenship: examining factors affecting participation and involvement in the Internet society among higher education students. *International Education Studies*, 8(12), 203-217.
- Arcagök, S. (2020). Öğretmenlerin dijital vatandaşlığa yönelik algılarının incelenmesi. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 534-556.
- Aslan, S. ve Çakmak, Z. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 8(1), 72-99.
- Aydın, A. (2015). Dijital vatandaşlık. *Türk Kütüphaneciliği*, 29 (1), 142- 146.
- Avrupa Konseyi (2017). *Digital Citizenship Education; Working Conference "Empowering Digital Citizens"*; Council of Europe: Brussels, Belgium.
- Buchanan, R. (2019). Digital ethical dilemmas in teaching. M. A. Peters (ed.), *Encyclopedia of Teacher Education*. Springer Nature Singapore Pte Ltd.
- Common Sense Media White Paper (March 2011). Digital Literacy and Citizenship in the 21st Century: Educating, Empowering and Protecting America's Kids. Retrieved from <http://www.commonsensemedia.org/sites/default/files/DigitalLiteracyandCitizenshipWhitePaper-Mar2011.pdf> Erişim tarihi: 05.04.2023.
- Creswell, J. W. (2017). *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*. (H. Ekşi, Çev. Ed.). Edam Yayıncılık.
- Çolak, A. ve Öztürk, T. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 6(2), 367-394.
- Çubukçu, A. ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye'de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal Of Educational Research*, 5, 148-174.
- Dere, İ. ve Yavuzay, M. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık göstergelerinin incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 2400-2414.
- Elçi, A. C. ve Sarı, M. (2016). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programına yönelik öğrenci görüşlerinin dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 87-102.
- eTwinning (2016). *Growing digital citizens: developing active citizenship through eTwinning*; Central Support Service for eTwinning: Brussels, Belgium.
- Fernández-Prados, J. S., Lozano-Díaz, A., & Ainz-Galende, A. (2021, March). Measuring digital citizenship: A comparative analysis. In *Informatics* (Vol. 8, No. 1, p. 18). MDPI.

Görmez, E. (2016). Öğretmen adaylarının “Dijital vatandaşlık ve alt boyutları” hakkındaki görüşleri (Bir durum çalışması). *Electronic Turkish Studies*, 11(21), 125-144.

Gürcan, H. İ. (2013). *İnternette medya okuryazarlığı yaklaşımı*. <http://inettr.org.tr/inetconf16/sunum/inettr11-5.doc>. Erişim tarihi: 16.06.2023.

Hatlevik, I. K. and Hatlevik, O. E. (2018). Students' evaluation of digital information: The role teachers play and factors that influence variability in teacher behaviour. *Computers in Human Behavior*, 83, 56-63.

Hui, B. ve Campbell, R. (2018). Discrepancy between learning and practicing digital citizenship. *Journal of Academic Ethics*, 16, 117-131.

ISTE-International Society for Technology in Education (2007). ISTE standards for teachers. Retrieved from http://www.iste.org/docs/pdfs/20-14_ISTE_Standards-T_PDF.pdf

ISTE (2023). Digital Citizenship in Education. <https://iste.org/digital-citizenship#coalition> Erişim tarihi: 06.05.2023.

Ivanoff, K. Ve Belvery, J. (2016). “Digital Security”. *DigitalCitizenship*. N.P.,n.d.

James, C., Davis, K., Flores, A., Francis, J. M., Pettingill, L., Rundle, M., Gardner, H. (2011). Young people, ethics, and the new digital media. *Contemporary Readings In Law & Social Justice*, 2(2), 215-284.

Karaduman, H. (2011). 6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin öğrencilerin dijital ortamdaki tutumlarına etkisi ve öğrenme öğretme sürecine yansımaları. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.

Karakuş, G., ve Gürbüz, O. C. A. K. (2019). Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık öz-yeterlilik becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 129-147.

Karasu Avcı, E., Faiz, M. ve Recepoğlu, S. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algılarının belirlenmesi. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 5(1), 46-62.

Kaya, A. ve Kaya, B. (2014). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algısı. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 346-361.

Kepenekçi, Y. K. (2008). *İnsan Hakları ve Vatandaşlık*. Ekinoks Yayınevi.

Kızılay, N. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenim bana göre iyi vatandaş. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10 (11).

Kilci, Z. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital vatandaşlığa yönelik görüşleri ve uygulamaları*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi.

Koç, N. E. ve Koç, E. (2021). Pandemi dönemi’nde Türkiye’de dijital vatandaşlık olgusu. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11 (3), 1019-1035.

Latorre-Medina, M. J. ve Tnibar-Harrus, C. (2023). Digital security in educational training programs: A study based on future teachers’ perceptions. *Information Technologies and Learning Tools*, 95(3), 102-111.

Li, M. ve Yu, Z. (2022). Teachers' satisfaction, role, and digital literacy during the COVID-19 pandemic. *Sustainability*, 14(3), 1121.

Livingstone, S. (2008). Taking risky opportunities in youthful content creation: Teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression. *New Media & Society*, 10(3), 393-411.

Merriam, S. B. (2002). Introduction to qualitative research. *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*, 1(1), 1-17.

Myyry, L., Kallunki, V., Katajavuori, N., Repo, S., Tuononen, T., Anttila, H., ... ve Pyörälä, E. (2022, January). COVID-19 accelerating academic teachers' digital competence in distance teaching. In *Frontiers in education* (Vol. 7). Frontiers Media SA.

Öteleş, F. ve Merey, Z. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital etik kavramına ilişkin görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1302-1323.

Özer, Ü. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlığa ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *V. Sakarya'da Eğitim Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı*: 18-24.

Özer, Ü. ve Özer, E. A. (2017). Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık eğitimi ihtiyaçları. *Eğitimde Güncel Yaklaşım ve Uygulama Örnekleri Üzerine Seçme Yazılar*, 35-45.

Öztürk M. (2021). Dijital vatandaşlık araştırmalarının incelenmesi: Kavramsal ve yöntemsel eğilimler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 11(2), 385-393.

Patton, M. Q. (1987). *Qualitative research & evaluation methods*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Ribble, M. (2007). *Digital citizenship in schools*. Eugene, OR: International Society for Technology in Education.

Ribble, M. (2014). *Digital citizenship: Using technology appropriately*. <https://www.digitalcitizenship.net/nine-elements.html> 2 Mayıs 2023 tarihinde alındı.

Ribble, M. ve Park, M. (2019). *The Digital Citizenship Handbook for School Leaders fostering Positive Interaction Online*. International Society for Technology in Education.

Sarı, İ. ve Taşer, S. (2018). Türkiye'de dijital vatandaşlıkla ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 1063-1069.

Sevinç, M., Akyüz, H. ve Dönmez, H. (2022). Sınıf öğretmenlerinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi: İskenderun ilçesi örneği. *Journal of Research in Education and Teaching*, 11(2), 7-17.

Schou, J. ve Hjelholt, M. (2018). Dijital vatandaşlık ve neoliberalizasyon: yöneten dijital vatandaşlar Danimarka'da. *Citizenship Studies*, 22, 5, 507-522.

Sulak, S. E. (2022). Dijital okuryazarlık ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 5(31), 1329-1342.

Şeremet, Ö. (2014). *BİT'in sosyal ve kültürel katkıları, bilişim teknolojileri ve yazılım dersi etkilik sitesi*. <http://ozgurseremet.com/bitin-sosyal-ve-kulturel-katkilari/>

Türküresin, K. ve Biçer, B. (2020). Öğretmenlere yönelik dijital vatandaşlık davranış ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2020(15), 83-98.

Van Dijk, J. A. (2017). Digital divide: Impact of access. *The international encyclopedia of media effects*, 1-11.

Vural, S. (2016). *Üniversite Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Dijital Vatandaşlık Göstergelerinin İncelenmesi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Eskişehir Anadolu Üniversitesi1

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, E., Şahin, Y. L. ve Akbulut, Y. (2016). Öğretmenlerin dijital veri güvenliği farkındalığı. *Sakarya University Journal of Education*, 6(2), 26-45.

Yılmaz, M. ve Dogusoy, B. (2020). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 28(6), 2362-2375.

Yılmaz, Ş., Timur, B. ve Timur, S. (2017). Ortaokul öğrencilerinin canlı kavramına yönelik anahtar kelimelerinin belirlenmesi: Bir fenomenoloji çalışması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 13(4), 659-669.

Záhorec, J., Hašková, A. ve Munk, M. (2019). Teachers' Professional Digital Literacy Skills and Their Upgrade. *European Journal of Contemporary Education*, 8(2), 378- 393.